

مقایسه تطبیقی استانداردهای بین‌المللی کتاب‌شناختی و آرشیوی

فاطمه همت‌زاده*

چکیده

مقاله حاضر، به بررسی و توصیف مختصر استانداردهای بین‌المللی توصیف در دو زمینه کتاب‌شناختی و آرشیوی می‌پردازد. استانداردهای کتاب‌شناختی، پایه و اساسی برای تدوین استانداردهای آرشیوی به شمار می‌رود. طی دهه‌های گذشته، آرشیو از استانداردهای کتاب‌شناختی بهره برده است؛ اما امروزه شورای جهانی آرشیو، با همکاری کتابخانه ملی کنگره و سایر متخصصان آرشیوی، اقدام به تهیه استانداردهای آرشیوی کرده است. در مقاله پیش روی، با درج جدولی از مقایسه استانداردها و قوانین کتاب‌شناختی و آرشیوی، به توصیف هریک از آن‌ها پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها:

استانداردها/ توصیف آرشیوی/ فهرست‌نویسی

***

اندیشه ایجاد و توسعه قوانین و استانداردها، گامی برای حرکت از فعالیت‌های انفرادی و بسته، به سوی تعاون و همکاری‌های ملی و بین‌المللی محسوب می‌شود. در گذشته، هر کتابخانه فهرست خود را منطبق بر اهداف و خطمشی و حجم منابع و تعداد نیروی انسانی خود بنا می‌گذاشت. این پیشینه‌ها، با شکل‌ها و سبک و سیاق‌های مختلف، از کتابخانه‌ای به کتابخانه دیگر تفاوت داشت.

فهرست‌نویسی تعاونی و اشتراکی و تبادل اطلاعات، اهمیت و ارزش استانداردسازی و یکدست‌سازی چگونگی ارائه ویژگی‌های ظاهری کتاب‌شناختی را بیش از پیش آشکار ساخت.

مزایای استانداردسازی را، می‌توان چنین برشمرد: فهرست‌نویسی متمرکز و یا تعاونی، کاهش هزینه خدمات فنی، تسهیل در همکاری‌های بین کتابخانه‌ای، ایجاد فهرستگان یا پایگاه اطلاعاتی مشترک، دسترسی جهانی و سریع به داده‌های کتاب‌شناختی و ...

از نیمه قرن نوزدهم، مجموعه‌ای از قواعد فهرست‌نویسی شکل گرفت که ایجاد هر قانون جدید،

در تکمیل و اصلاح قانون پیشین بود.

درحوزه آرشیو نیز بدون داشتن نظم و ابزارهایی برای یافتن اسناد آرشیوی و توصیف آن‌ها، گردآوری این اسناد نتیجه‌ای جز اتلاف وقت و هزینه ندارد. طی دهه گذشته، در زمینه آرشیو، از استانداردهای توصیف کتابداری بهره گرفته می‌شد. اما در چند سال اخیر، توسعه استانداردهای مخصوص توصیف آرشیو، مورد توجه قرار گرفته است.

این استانداردها، راهنمایی کلی برای آماده‌سازی توصیفات آرشیو است که در ترکیب با استانداردهای ملی موجود، می‌توان از آن‌ها بهره گرفت و یا به عنوان اساس و مبنایی برای گسترش استاندارد ملی از آن استفاده کرد. (کیانی، ۱۳۸۸)

تطبیق استانداردهای کتاب‌شناختی با عملکرد آرشیوی (Walch, 1994)

جدول زیر، استانداردهای با منشأ کتابدارمحور را مطرح کرده و در برابر آن، معادل آن‌ها را در آرشیو بیان کرده است.

LIBRARY STANDARDS ADAPTED TO ARCHIVAL PRACTICE	
ORIGINAL LIBRARY-BASED STANDARD	ARCHIVAL EQUIVALENT
USMARC Format for Bibliographic Description	USMARC Format for Archival and Manuscripts Control (USMARC AMC) USMARC Format for Visual Materials (USMARC VM)
Anglo-American Cataloguing Rules (AACR2)	Archives, Personal Papers, and Manuscripts: A Cataloging Manual for Archival Repositories, Historical Societies, and Manuscripts Libraries (APPM) Graphic Materials: Rules for Describing Original Items and Historical Collections (GIHC) Archival Moving Image Materials: A Cataloging Manual (AMIM)
ISBD(G): General International Standard Bibliographic Description	ISAD(G): General International Standard Archival Description [draft]

مارک: فهرست‌نویسی ماشین‌خوان

Machine Readable Cataloguing Record (MARC)

دسترس‌پذیر در: <http://www.loc.gov/marc>

برای کتابداران و آرشیوداران، محتوای «قالب تبادل اطلاعات» برابر است با مارک [MARC]، کوتاه‌نوشت "Machine Readable Cataloging" یعنی فهرست‌نویسی ماشین‌خوان. مارک، با فراهم کردن ساختاری قراردادی، اطلاعات مربوط به موجودی کتابخانه را سازماندهی می‌کند و از آن طریق اجازه تبادل اطلاعات بین کتابخانه‌ای به کمک سامانه‌های خودکار فراهم می‌گردد.

مارک (فهرست‌نویسی ماشین‌خوان)، نظام برچسب‌گذاری عناصر کتاب‌شناختی برای ذخیره رقمی است و با استفاده از آن، می‌توان داده‌های موجود در فهرستبرگه را، به گونه‌ای آماده ساخت که برنامه موجود در رایانه، بتواند همه آن‌ها را بخواند و برابر دستور، درباره هر داده عمل کند.

قالب مارک را، کتابخانه کنگره در سال ۱۹۶۰، به عنوان سامانه کاربرد خلاصه اعداد، حروف و نمادها در داخل پیشینه فهرست‌نویسی، برای نشان دادن انواع متفاوتی از اطلاعات پیشنهاد کرد. مارک ۲۱ را، بسیاری از کتابخانه‌های فراداده‌ای استفاده می‌کنند و آن را کتابخانه کنگره، روزآمد می‌سازد.

ماشین‌خوان [Machine-readable]، یعنی داده‌هایی که قابل خواندن و تفسیر کردن با رایانه باشد. پیشینه‌های مارک، شامل نوعی راهنما برای اطلاعاتش است که رایانه را، برای خواندن و تفسیر کردن پیشینه‌ها یاری می‌رساند. پیشینه فهرست‌نویسی [Cataloguing record]، یعنی پیشینه کتاب‌شناختی - اطلاعاتی که معمولاً روی کارت فهرست‌نویسی ثبت می‌شود.^۱

در سال ۱۹۷۱، ساختار مارک به عنوان استاندارد ملی (استاندارد انسی Z39.2) و در سال ۱۹۷۳، به عنوان استاندارد بین‌المللی (استاندارد ایزو ۲۷۰۹) در نظر گرفته شد.

در اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰، کتابخانه کنگره، مجموعه‌ای از قالب‌های مارک منحصر به فرد، برای انواع گوناگونی از منابع (کتاب، پیاوندها، نقشه‌ها، نسخه‌های خطی و غیره) تهیه کرد.

این قالب‌ها، در حیطه‌های مختلف برای انواع متفاوت منابع طراحی شد که شامل: قالب مارک برای داده‌های کتاب‌شناختی، قالب مارک برای داده‌های مستند، قالب مارک برای داده‌های رده‌بندی، و قالب مارک برای داده‌های مربوط به موجودی است. (چان، ۱۳۷۹، صص ۴۰۹-۴۱۹)

از میان انواع قالب‌های منابع، قالب نسخه‌های خطی - که در ۱۹۷۳ منتشر گردید - مورد قبول جامعه آرشیوی واقع نشد. بنابراین، آرشیوداران اقدام به طرح مذاکرات ملی در خصوص منابع آرشیوی کردند.

در اواخر دهه ۱۹۷۰، بعد از کشمکش‌ها و مذاکرات قابل ملاحظه، متخصصان آرشیوی در آمریکا، در مورد سهولت تبادل اطلاعات موجود در آرشیو و سازمان‌ها از راه خودکارسازی به توافق رسیدند. تبادل این اطلاعات، نیازمند توافقات در دو سطح است:

۱. قالب ارتباطی مشترک (ساختار داده استاندارد)؛
۲. مجموعه قوانین مشترک (محتوای استاندارد) که چگونگی ورود اطلاعات را در داخل این قالب نظارت نماید.

توسعه این ساختار و محتوای استاندارد، با تلاش‌های توصیفی در میان آرشیوداران ایالات متحده، از اواخر دهه ۷۰ عملیاتی شد.

در نهایت، مذاکرات به تولید مارک AMC در اواخر دهه ۱۹۸۲ انجامید و اوایل ۱۹۸۳ در انجمن آرشیوداران آمریکا (SAA)،^۲ کتابخانه کنگره، انجمن کتابداران آمریکا و... به تأیید رسید. (Walch, 1994, chapter 3)

استانداردهای اولیه به کار رفته برای تبادل اطلاعات آرشیوها و نسخه‌های خطی ساختار تهیه شده در قالب مارک آمریکا برای نظارت آرشیوی و نسخه‌های خطی

(USMARC AMC) و قوانین مربوط به فهرست‌نویسی تهیه شده در آرشیوها، اسناد شخصی، و نسخه‌های خطی: راهنمای فهرست‌نویسی برای آرشیوها، جوامع تاریخی و نسخه‌های خطی کتابخانه‌ها (APPM)؛ هر دوی آن‌ها براساس آثار شروع شده در جامعه کتابداری است که اکنون تقریباً به طور جهانی به عنوان ابزاری برای تبادل داده‌های کتاب‌شناختی در سازمان‌ها از طریق شبکه‌های خودکار ملی و فراملی به کار گرفته می‌شود.

مقررات فهرست‌نویسی انگلوامریکن

Anglo-American Cataloguing Rules (AACR2)

نخستین ویراست انگلو-امریکن، با تلاش‌های مشترک فهرست‌نویسان در ایالات متحده، انگلستان و کانادا، در ۱۹۶۷ به وجود آمد. دومین ویراست آن، در ۱۹۷۸ منتشر شد و در ۱۹۸۸ توسعه یافت.

حیطه و دامنه

مقررات فهرست‌نویسی توصیفی تمامی انواع منابع - که در مجموعه عمومی کتابخانه به طور محتمل یافت می‌شود - تدوین شد. فصل‌های مجزای کتاب، جزوه، صفحه‌های چاپی، منابع جغرافیائی، نسخه‌های خطی، موسیقی، نوارهای کاست، فیلم‌های سینمائی و ویدیوئی، منابع گرافیکی، فایل‌های رایانه‌ای، مصنوعات سه بعدی، وسایل کمک درسی، ریزفیلم‌ها و پیاوندها.

مقررات، فهرست‌نویسان را برای این موارد راهنمائی می‌کند:

۱. ساختار توصیفی جهت شناسائی و نشان دادن آثار کتاب‌شناختی در فهرست‌نویسی؛
  ۲. ساختار عنوان قراردادی (برای کسان، تنالگان‌ها، نامجا‌های جغرافیائی و عنوان‌ها) برای استفاده در نقاط بازیابی در فهرست‌نویسی.
- گفتنی است که این مقررات، فهرست‌نویسی موضوعی را پوشش نمی‌دهد. (Walch, 1994, chapter 4)

آرشیو، اسناد شخصی و نسخه‌های خطی: دستنامه فهرست‌نویسی برای آرشیوها، جوامع تاریخی و کتابخانه‌های نسخه‌های خطی

Archives, Personal Papers, and Manuscripts: A Cataloging Manual for Archival Repositories, Historical Societies, and Manuscript Libraries (APPM)

حیطه و هدف

مقررات فهرست‌نویسی توصیفی منابع آرشیوی در هر قالب فیزیکی با تمرکز بر مجموعه‌ها یا گروه‌ها و واحد سازمانی تولیدکننده، به جای توجه ویژه به اسناد ایجاد شد و البته این مقررات، با سطح توصیفی اقلام سازگار شده است. در ایالات متحده، این مقررات برای آرشیوهائی که خواهان تأکید بر جنبه‌های نظارت آرشیوی در فهرست‌نویسی خود می‌باشند، جایگزین فصل چهارم انگلو-امریکن است. با پیروی از ساختار کلی و رویکرد انگلو-امریکن، آپی ام درجهت یکپارچه‌سازی اطلاعات درباره مواد آرشیوی با اطلاعاتی درباره منابع تحقیقاتی دیگر در نظام‌های کتاب‌شناختی، تهیه شده است.

مقررات، فهرست‌نویسان را راهنمائی می‌کند در:

۱. ساختن توصیفات برای شناسائی و شناساندن منابع آرشیوی در فهرست‌نویسی؛
۲. انتخاب و ساخت عنوان‌های قراردادی (برای کسان، تنالگان‌ها، نامجا‌های جغرافیائی و عنوان) به منظور استفاده به عنوان نقاط بازیابی.

منابع گرافیکی: مقررات توصیف اقلام اصلی و مجموعه‌های تاریخی

Graphic Materials: Rules for Describing Original Items and Historical Collections (GIHC)

الیزابت بتز (پارکر)، گردآورنده با همکاری دیگر کارکنان بخش چاپ و عکاسی در کتابخانه ملی کنگره و کارشناسان.

حیطه و ساختار

مقررات برای توصیف آثار دوبعدی تصویری، هم اقلام منفرد و هم مجموعه‌ها، تمرکز آن بر آثار اصلی و منحصر به فرد شامل چاپ‌ها، پوستر، نقاشی، طراحی و عکس‌های چاپی یا نگاتیو. اساس آن بر پایه انگلو- امریکن می‌باشد. ممکن است استفاده شود به جای فصل هشتم انگلو- امریکن در مخازنی که خواهان فراهم‌آوری اطلاعات گسترده‌تر بر ماهیت فیزیکی منابع، محتوای بصری، و محتوای تاریخی هستند.

انتخاب نقاط دسترسی، سرعنوان شکلی نام یا عنوان و یا فهرست‌نویسی موضوعی را پوشش نمی‌دهد.

این مقررات، در درجه اول جهت راهنمایی آرشیودارانی که با مجموعه‌های خاص منابع گرافیکی بندرت سروکار دارند، برای تصمیم‌گیری دربارهٔ تدبیرات عنوان، ثبت مشخصات نشر و توصیفات فیزیکی، ممکن است مفید باشد.

منابع آرشیوی تصاویر متحرک: دستنامهٔ فهرست‌نویسی

Archival Moving Image Materials: A Cataloging Manual (AMIM)

وندی وایت هسنن همراه با بخش تصاویر متحرک، ضبط و ثبت صدای کتابخانهٔ کنگره و گروهی از متخصصان، گردآوری این دستنامه را برعهده گرفتند. مقررات توصیف منابع تصاویر متحرک تاریخی و غیرتجاری همچون اطلاعیه‌های تئاتری، فیلم کوتاه، اخبار مصور، تبلیغات، مسابقات نمایشی، منابع آموزشی، فیلم‌های خانگی، تصاویر آماتور و... پوشش می‌دهد که در داخل ساختار کلی انگلو- امریکن تهیه شده است، اما از مقررات فهرست‌نویسی سنتی جدا می‌شوند. چرا که نیازهای آرشیوی برای تلفیق در پیشینه، از اطلاعات پوشش داده شدهٔ چند قطعهٔ فیزیکی ... متعلق به عنوان تصاویر متحرک مشابه این راهنما، فهرست‌نویسی موضوعی و یا شکل سرعنوان‌های نام و یا عنوان را

پوشش نمی‌دهد.

این مقررات، قالب سی‌دی و دی‌وی‌دی را پوشش می‌دهد. این راهنما، در چارچوب کلی فصل هفتم انگلو- امریکن تدوین شده است.

این مقررات، برای آرشیودارانی که با مجموعه‌های خاص منابع تصاویر متحرک سروکار دارند، مفید است. مقررات انگلو- امریکن، «ای ام آی ام» و «جی آی آج سی» در سازمان‌های کتاب‌شناختی عمده، نظیر «اسی ال سی»، «آر ال آی آن»، «و وی ال ان» - که با مارک منابع بصری کار می‌کنند - استفاده می‌شود.

استاندارد بین‌المللی توصیف کتاب‌شناختی

The International Standard

Bibliographic Description: ISBD(G)

استاندارد ISBD(G)، در شانزدهمین و هفدهمین کارگروه فهرست‌نویسی ایفلا گسترش یافت. در ۱۹۷۱، ISBD(M) اولین استاندارد توصیف کتاب‌شناختی بود. فراهم کردن چارچوب عمومی برای همهٔ استانداردهای توصیف کتاب‌شناختی با عنوان ISBD(G)، در ۱۹۷۷ رخ داد. ISBD(G)، همهٔ عناصری را شامل می‌شد که برای توصیف و شناسائی تمامی انواع منابع که احتمالاً در مجموعهٔ کتابخانه وارد می‌شد. این استاندارد، اساسی برای شماری از طبقه‌بندی‌های خاص از منابع شکل داد؛ به عنوان مثال استاندارد بین‌المللی توصیف منابع الکترونیکی ISBD(ER) و یا استاندارد بین‌المللی منابع غیرکتابی ISBD(NBM). این استاندارد به قصد استفادهٔ مستقیم برای توصیف هر مورد به وجود نیامده است، بلکه هدف آن است که این استاندارد، پایه و اساسی باشد تا شوراهای ملی و یا بین‌المللی، برای فراهم کردن کدهای قابل استفاده در مقررات فهرست‌نویسی از آن بهره‌گیرند.^۲

استاندارد ISBD(G) - که به استاندارد بین‌المللی کتابنامه‌نویسی با کوتاه‌نوشت «آی. اس. بی. دی.» شهرت

دارد - یکی از برنامه‌های دفتر کنترل کتاب‌شناختی جهانی است که با انگیزه یکسان‌سازی فعالیت‌های فهرست‌نویسی توصیفی در سطح بین‌المللی، زیر نظر ایفلا عمل می‌کند. این برنامه، مجموعه‌ای از قوانین تدوین شده برای منضبط کردن دو فرایند به‌دست آوردن اطلاعات کتاب‌شناختی هر اثر و تنظیم و سجانندی اطلاعات کتاب‌شناختی به‌دست‌آمده از آن اثر است.

ساختار و عملکرد

توصیف کتاب‌شناختی هر اثر را طبق مقررات (G) ISBD، می‌توان تابع سه ضابطه دانست:

۱. تقسیم همه اطلاعات کتاب‌شناختی اثر به هشت ناحیه اطلاعاتی در برگه فهرست‌نویسی؛
۲. تعیین نظم عناصر اطلاعاتی در این ناحیه‌ها؛
۳. استفاده از نشانه‌ها و علائم قراردادی که محدوده هر ناحیه و هر عنصر آن ناحیه را معلوم می‌سازد. ترتیب این نواحی هشتگانه نیز - که لزوماً از همگی آن‌ها برای هر ماده کتابخانه‌ای استفاده نمی‌گردد - در برگه فهرست‌نویسی بدین قرار است:
  - ۱-۳. ناحیه عنوان و شرح پدیدآورنده؛
  - ۲-۳. ناحیه ویرایش؛
  - ۳-۳. ناحیه جزئیات خاص اثر (نوع انتشارات)؛
  - ۳-۴. ناحیه وضعیت نشر و توزیع؛
  - ۳-۵. ناحیه توصیف ظاهری؛
  - ۳-۶. ناحیه فروست؛
  - ۳-۷. ناحیه یادداشت؛
  - ۳-۸. ناحیه شماره استاندارد و شرایط دسترس‌پذیری اثر.

اهداف

- اهداف تدوین این برنامه، عبارت است از:
۱. تهیه استاندارد فهرست‌نویسی توصیفی کتاب و سایر مواد کتابخانه‌ای؛
  ۲. استانداردسازی فعالیت‌های ملی در تنظیم پیشینه‌های

کتاب‌شناختی؛

۳. ایجاد ساخت منطقی جهت شناسایی عناصر داده‌های اطلاعاتی، صرف‌نظر از زبان اثر؛
۴. ساده‌تر کردن پردازش‌های رایانه‌ای داده‌های کتاب‌شناختی؛
۵. تسهیل مبادلات بین‌المللی اطلاعات کتاب‌شناختی.

تاریخچه

در سال ۱۹۶۱، ایفلا نشست مهمی در شهر پاریس برگزار کرد که حاصل آن، بیانیه‌ای با عنوان «بیانیه اصول» بود. این بیانیه، قواعد فهرست‌نویسی انگلو-امریکن را بشدت تحت تأثیر قرار داد و چارچوبی برای ویراست آن فراهم ساخت. پس از این نشست، ضرورت برگزاری همایشی بین‌المللی برای بحث درباره گام بعدی، یعنی استانداردسازی توصیف کتاب‌شناختی آثار، احساس شد. به دنبال آن، در سال ۱۹۶۹، ایفلا نشست بین‌المللی کارشناسان فهرست‌نویسی را، با هدف گسترش قوانین و مضامین استاندارد برای توصیف تک‌نگاشت‌ها، در کپنهاگ، برگزار کرد.

این گام، با برپائی نشست‌های دیگر از جمله در سال ۱۹۷۱ (مسکو) دنبال شد و بتدریج جزئیات استاندارد بین‌المللی توصیف کتاب‌شناختی بخوبی روشن گردید. سرانجام ویراست مقدماتی این برنامه، در اواخر همان سال (۱۹۷۱) منتشر شد و در اوایل سال ۱۹۷۲، در برخی کتابشناسی‌های ملی مورد استفاده قرار گرفت.

با گذشت زمان، برخی از کارگروه‌های ایفلا، مفاد این برنامه را گام‌به‌گام گسترش دادند که حاصل آن، پیدایش انواع مختلف (G) ISBD در حوزه‌های مختلف تا سال ۲۰۰۱ بوده است که مواردی چون تک‌نگاشت‌ها (۱۹۷۴، ۱۹۷۸، و ۱۹۸۷)، پیاپی‌ها (۱۹۷۴، ۱۹۷۷، و ۱۹۸۸)، عمومی (۱۹۷۷ و ۱۹۹۲)، مواد جغرافیائی (۱۹۷۷ و ۱۹۸۷)، مواد غیرکتابی (۱۹۷۷ و ۱۹۸۷)، متون قدیمی (۱۹۸۰ و ۱۹۹۱)، موسیقی (۱۹۸۰ و ۱۹۹۱)، اجزا (۱۹۸۸)، فایل‌های رایانه‌ای (۱۹۸۹ و ۱۹۹۰)، و منابع الکترونیکی

(۱۹۹۷) را دربرمی‌گیرد.

در اثنای این اقدامات، در همایش سال ۱۹۸۰ - که در مانیل برگزار شد - کارگروه دائمی بخش فهرست‌نویسی ایفلا، رویه‌ای ضروری را تصویب کرد و آن، بازنگری در «آی.اس.بی.دی.»های منتشر شده، پس از پنج سال یعنی در ۱۹۸۴ بود. هدف اصلی کارگروه از این بازنگری، هماهنگ ساختن متون متفاوت آی.اس.بی.دی. بوده است.

بنا به توصیه دفتر نظارت بر کتاب‌شناختی جهانی، قاعده معمول این است که در هر کشور، کتابخانه ملی یا مرکز ملی فهرست‌نویسی، عهده‌دار ترویج و استفاده از آی.اس.بی.دی. باشد. در ایران نیز نخستین بار در سال ۱۳۵۶، مرکز خدمات کتابداری، قواعد آی.اس.بی.دی. را در فهرست‌برگ‌های چاپی خود به کار گرفت. با ادغام این مرکز در کتابخانه ملی، کتاب‌شناسی ملی ایران نیز از سال ۱۳۶۲ بر سیاق قواعد آی.اس.بی.دی. منتشر شده است. (فرجی، خلیل مقدم، ۲۰۰۷)

نگرش کنونی جهان به آی.اس.بی.دی.، نشان می‌دهد که این برنامه که در واقع پایه و چارچوب بخش توصیفی قواعد فهرست‌نویسی انگلو-امریکن را تشکیل می‌دهد، ابزاری ضروری برای تحقق اهداف درازمدت برنامه نظارت بر کتاب‌شناختی جهانی است. توصیف کتاب‌شناختی به واحدهائی به نام ناحیه تقسیم می‌شود و هر ناحیه، شامل چندین عنصر است که بنا به نوع ماده مورد توصیف، متغیر است.

ناحیه توصیف کتاب‌شناختی

۱. ناحیه عنوان و شرح مسئولیت؛
۲. ناحیه ویراست؛
۳. ناحیه جزئیات ویژه (نوع انتشارات)؛
۴. ناحیه مشخصات نشر، توزیع ...؛
۵. ناحیه توصیف ظاهری؛
۶. ناحیه فرّوست؛
۷. ناحیه یادداشت‌ها؛

۸. ناحیه شماره استاندارد و یا نوع دسترس‌پذیری. (چان، ۱۳۷۹، صص ۵۵-۵۷)

استاندارد جهانی تنظیم و توصیف آرشیوی

General International Standard Archival

Description: ISAD(g)

دسترس‌پذیر در:

<http://www.ica.org/en/node/30000>

کمیسیون استانداردهای توصیفی آرشیوی وابسته به شورای جهانی آرشیو (ICA/CDS) - که به عنوان مسئول گسترش استاندارد ISAD(g): استاندارد جهانی تنظیم و توصیف آرشیوی بود - در کنگره شورای جهانی آرشیو پکن در چین در سال ۱۹۹۶، به کارگروهی دائمی تبدیل شد. محور فعالیت‌های کارگروه کنونی، استانداردهای توصیفی آرشیو می‌باشد.

این کارگروه، بازنگری در ISAD(g) (اتاوا-۱۹۹۴) را به عنوان دستور اصلی برنامه چهار ساله خود طی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۰ برعهده گرفت.

در نهایت در چهاردهمین کنگره شورای جهانی آرشیو در شهر سویل اسپانیا در سال ۲۰۰۰م. «استانداردهای توصیفی آرشیو» پس از گردهمائی‌ها و اصلاحات فراوان، پذیرفته شد. (کیانی، پرویزی، ۱۳۸۶)

این استاندارد، عناصر موردنیاز توصیف مواد آرشیوی را شناسائی می‌کند و راهنمائی برای چگونگی به کارگیری این عناصر می‌باشد.

پوشش

این استاندارد، بر شناسائی و توصیف همه عناصر ضروری - که برای نظام توصیف آرشیوی موردنیاز است - تمرکز دارد. استاندارد، به صورت جامع، عناصر هسته را شناسائی می‌کند و به طور گسترده‌ای آن‌ها را برای مجاز بودن بهره‌برداری انعطاف‌پذیر در میان فوج وسیعی از آرشیوها معنا می‌کند.

کاربرد

این استاندارد، برای توصیف مجموعه‌های آرشیوی مفید است؛ چون که دستورالعمل واضح و راهنمایی رسمی است که می‌توان آن را بسادگی در حوزه‌های گوناگون پیشینه‌های آرشیوی به کار گرفت. این استاندارد، برخی از انعطاف‌پذیری‌ها را در اجرا مجاز می‌کند و همچنین، مثال‌هایی دربارهٔ چگونگی کاربرد عناصر مختلف آورده است. این استاندارد، بعید به نظر می‌رسد برای منابع غیرآرشیوی نیازمند توصیف عناصر مختلف، کاربری داشته باشد.

پیشینه استفاده

این مقررات، استاندارد کلیدی استاندارد بین‌المللی برای توصیف منابع آرشیوی است. در استرالیا، این استاندارد جالفتاده و اجرائی شده است.

استانداردها و راهنماهای مرتبط:

ISAAR(CPF) International Standard Archival Authority Records for Corporate Bodies, Persons and Families, Second Edition

استاندارد بین‌المللی مستند پیشینه‌های آرشیوی برای تنالگان‌ها، کسان و خاندان‌ها، ویراست دوم

International Standard for Institutions with Archival Holdings (Draft)

استاندارد بین‌المللی برای مؤسسات دارای موجودی آرشیوی (پیش‌نویس)^۲

مقررات، راهنمایی عمومی برای ایجاد کردن عناصر پایه و اولیه فراهم می‌کنند که به طور جهانی در نظام‌های طراحی شده برای توصیف منابع آرشیوی، پایه‌ریزی شده‌اند.

هدف از این مقررات، قابلیت اجرای وسیع برای توصیف آرشیوی، بدون در نظر گرفتن ماهیت یا گستره هر واحد توصیف است. در نتیجه، آن‌ها به نوع خاص

بازیاگر یا دیگر اشکال توصیف، محدود نمی‌شوند.

نخستین گام برداشته شده در کمیسیون^۵ Ad Hoc در راستای گسترش استاندارد توصیف آرشیوی برای هدایت تجزیه - تحلیل‌های تطبیقی از محتوای داده‌ای سه استاندارد انگلو- امریکن: نسخه‌های خطی، دستنویس و آرشیوهای ایالات متحده،^۶ مقررات کانادایی برای توصیف آرشیوی،^۷ و راهنمای توصیف آرشیوی بریتانیای کبیر.^۸ آن‌ها، ۲۰ عنصر اطلاعاتی را - که ظاهر شده و در میان همهٔ آن‌ها هم‌پوشانی درخور توجهی وجود داشته - شناسائی کرده‌اند.

مقررات سازگار با اصول توصیف آرشیوی گسترش‌یافته در کمیسیون Ad Hoc، معادل استاندارد کتابخانه‌ای استاندارد بین‌المللی توصیف کتاب‌شناختی ایفلا (ISBD(G) است. (Walch, 1994, chapter 13)

مقررات ISAD(G) در ۷ ناحیه به کمک ۲۶ عنصر و یا ترکیبی از آن‌ها، تنظیم شده است. این نواحی، شامل:

۱. ناحیهٔ شرح هویت - جایی که اطلاعات ضروری برای شناسائی واحد توصیف می‌آید.

(Identity Statement Area)

۲. ناحیهٔ محتوا - اطلاعات دربارهٔ منشأ و متولی سند و بایگانی اولیه‌اش، در این واحد ذکر می‌شود.

(Context Area)

۳. ناحیهٔ ساختار و مندرجات - اطلاعات دربارهٔ موضوع و ترتیب واحد، در این قسمت آورده می‌شود.

(Content and Structure Area)

۴. ناحیهٔ شرایط دسترسی و استفاده - اطلاعات دربارهٔ چگونگی دسترسی، در این واحد می‌آید.

(Condition of Access and Use Area)

۵. ناحیهٔ مربوط به مواد همراه - اطلاعات دربارهٔ مواد همراه و ضمیمه. (Allied Materials Area)

۶. ناحیهٔ یادداشت - اطلاعات خاص و یا سایر داده‌هایی که در هیچیک از نواحی یاد شده جای ندارد، در این ناحیهٔ توصیف قرار می‌گیرد. (Note Area)

۷. ناحیهٔ کنترل توصیفی - اطلاعات دربارهٔ چگونگی،

6. The U.S.'s Archives, Personal Papers, and Manuscripts (APPM).
7. Canada's Rules for Archival Description (RAD).
8. Great Britain's Manual for Archival Description (MAD).
9. INTERNATIONAL COUNCIL ON ARCHIVES CONSEIL INTERNATIONAL DES ARCHIVES. ISAD (G): General International Standard Archival Description. 2nd Edition. Adopted by the Committee on Descriptive Standards. Stockholm, Sweden, 19-22 September 1999. Ottawa 2000. From: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf)

کتابنامه:

- احمدی، عطا. راهنمای تکمیل کاربرگه توصیف. (۱۳۸۷/۴/۳).
از: www.nlai.ir
- احمدی، عطا. شیوه‌نامه تدوین مستند اسامی رجال. (۱۳۸۷).
مدیریت طبقه‌بندی و نمایه‌سازی اسناد، گروه تدوین اصطلاحات. از: www.nlai.ir
- احمدی، عطا. شیوه‌نامه نمایه‌سازی و اصطلاحنامه اسناد ملی ایران. (۱۳۸۷).
مدیریت طبقه‌بندی و نمایه‌سازی اسناد، گروه تدوین اصطلاحات. از: www.nlai.ir
- احمدی، عطا. کدها و عناوین فیلدهای کاربرگه تنظیم و توصیف اسناد براساس استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی ISDA. (۱۳۸۶/۲/۱۵).
از: www.nlai.ir
- چان، لوئیس مای. (۱۳۷۹). فهرست‌نویسی و رده‌بندی. زهیر حیاتی، زهرا ستوده (مترجمان). تهران: نشر کتابدار.
- فرجی، ایرج؛ خلیل‌مقدم، نرگس. استاندارد بین‌المللی توصیف کتابشناختی؛ دایرة‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی (نسخه آزمایشی). (درگاه اینترنتی سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۲۰۰۷/۱۲/۵). از:

زمان و شخصی که اطلاعات توصیفی را فراهم کرده است. (Description Control Area)

با وجود آن که همه ۲۶ عنصر در مقررات عمومی برای استفاده موجود می‌باشد، اما تنها زیرمجموعه کوچکی از آن‌ها در همه توصیفات آرشیوی مورد نیاز است. همچنین، تعداد محدودی از این عناصر برای مبادله بین‌المللی اطلاعات توصیفی، به عنوان موارد ضروری به شمار می‌آیند که به شرح زیر است:

- کد (شناسه) بازیابی؛
- عنوان؛
- پدیدآورندگان (منشأ)؛
- تاریخ / دوره ایجاد؛
- سطح توصیف.^۹

نتیجه‌گیری

بررسی استانداردها در زمینه منابع آرشیو، نیاز به غور و توجه بیش‌تر دارد. آن‌چنان که برای منابع آرشیوی به زبان فارسی، دستنامه‌ای در سازمان اسناد و کتابخانه ملی تدوین شده است که آن نیز، تنها اقتباس از بخشی از استاندارد بین‌المللی توصیف آرشیوی ISDA می‌باشد. نبود اصطلاحنامه (تزاروس) و فرهنگ در زمینه آرشیو، از دیگر کاستی‌ها در حوزه آرشیوداری می‌باشد. (احمدی، ۱۳۸۶)

پی‌نوشت‌ها:

1. 43 reference(s) on 'standards'. From: <http://www.knaw.nl/CFdata/haveandhold/links01.cfm?descriptor=97>
2. The Society of American Archivists.
3. 43 reference(s) on 'standards'. opcit.
4. Collections Council of Australia. 1/07/2008
From: <http://www.collectionscouncil.com.au/standards+and+guidelines.aspx?agentType=View&PropertyID=۱۰۱&sortBy=cf۲۳>
5. Ad Hoc Commission .

<http://www.cgie.org.ir/showbuilderB.asp?id=224>

- Walch, Victoria Irons, Standards for Archival Description: A Handbook with contributions by Marion Matters. © 1994 The Society of American Archivists TABLE B-3: From: <http://www.archivists.org/catalog/stds99/index.html>

<http://portal.nlai.ir/daka/Wiki Pages>

- کیانی هفت‌لنگ، کیانوش؛ پرویزی، مازیار. استاندارد جهانی تنظیم و توصیف آرشیوی (مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی: مرکز پژوهش‌های ایرانی - اسلامی تاریخ دسترسی ۱۳۸۸/۱/۲۰) از:

<http://www.cgie.org.ir/showbuilderB.asp?id=2000>

- کیانی هفت‌لنگ، کیانوش؛ پرویزی، مازیار. (۱۳۸۶). «استاندارد جهانی تنظیم و توصیف آرشیوی: بخش ۲». از:

